

BERTSOLARITZAN ERE BADAGO AURRERAPENAREN KONTRA DAGOEN KORRONTE ERREAKZIONARIOA

Lau urtero hiru txapelketa jokatzeko ari da Oihana Bartra Arenas azken hogeitun urteetan. Bertsolaritza lehia baino gehiago dela jakitun da, baina lehia uzteak ekar lezakeen amildegiak beldurra ematen dio.

ONINTZA ENBEITA

EIDER ITURRIAGA / ARGIA CC BY-SA

Bizkaiko bertsolari txapelketa hasi da berriz ere.

Bai [hasperen luzea egin du].

Udaberriko fasea jarraitu duzu?

Inguruko batzuk ibili dira fase horretan, baina txapelketarekin ahalik eta gutxien konektatzen saiatu naiz. 41 urte dauzkatz, 14 nituenetik parte hartu dut txapelketetan, eta oraindik ez dut lortu txapelketa modu lasai eta bizigarrian bizitzea. Aurten ere tripako mina jarri zitzaidan e-maila jaso nuenean; baina izena eman dut.

Zergatik?

Ez noa txapelketara nire borondatearen kontra. Errespetu handiz parte hartu dut beti, eta txapelketak gauza on asko eman dizkit; esate baterako, 2023ko Bizkaiko finalean egotea ederra izan zen. Hala ere, nik benetan nahiko nukeena da txapelketan ez parte hartzea: beldurragatik jarraitzen dut hor.

Beldurragatik?

Bai. Bertsolari izateko modu nagusietako bat txapelketan egotean datza oraindik ere.

Bertsolari izateko bide batera ohituta gaude: eskolarteko txapelketak, gazte sariketak eta herrialdeko txapelketak. Badago, gaur egun, bertsolariak plazartzeko beste bide bat sortzeko bermerik?

Baietz eta ezetz iruditzen zait aldi berean. Alde batetik, beste zirkuitu eta balidazio mota batzuk ari dira sortzen. Baliteke bertsolari izaterainoko bidea aldatzen hasi izana, baina beste alde batetik, txapelketak pisu handia izaten jarraitzen du, eta plazak horren arabera banatzen dira. Ez erabat, baina bai nagusiki.

Bizkaiko azken finala aipatu duzu.

Bost emakume izan ginen han.

Zuretzat zer esan nahi izan zuen?

Bertsotan hasi ginenean bertsolaritza zen argazkitik argazki horretara egin du-

gun bidean pentsatzen dudanean hunkitu egiten naiz. Bertsozaleak ez diren lagunak badihit, eta jasan dugunaz hitz egiten diedanean ez dute ulertzen nola heldu garen honaino. Eta geuk ere askotan ez dakigu zergatik ez dugun utzi jasan duguna jasanda. 2023ko Bizkaiko finaleko argazkiak sinbolikotik benetarikotik baino gehiago izango du ziurrenik, baina erakustaldi bat izan zen. Hemen gaudela esateko modu bat, gelditzeko etorri ginela.

Zer jasatea tokatu zaizu zuri, batez ere?

Nire ibilbidea aletuz gero, zertzelada finagoak egongo dira, baina ateratzen zaidan lehenengo gauza da: *baboseoa*. Askotan sentitu dut erasoa bertsotan ari nintzela: gure gorputzari buruzko komentarioak, gurekin larrutan egiteko desioari buruzko bertsoak... batzuetan gordin esan digute, eta beste batzuetan fin, baina bertso saio guztietan zegoen.

Oihana Bartra Arenas

BILBO, 1984

Bilbok, bertsolaritzak eta euskarak "korrontearen kontra doan jendearekin" elkartu dute Bartra. "Niri gustatzen zaidan jendea hori da: sinisten duen gauzen alde borrokatzen duena", dio. Agian, horregatik elkartzen ditu astero bertsotan ikasi nahi duten señora mordo bat: bertsolari izateko beste modu batzuk eraiki daitezkeelako. Berak ere sinisten duenaren alde jarraitzen duelako horrela.

Normalizatuta geneukan. Batzuetan pentsatzen dut hori izan zela gizon bertsolariek gurekin harremanak izateko zuten modu bakarra.

Emakume bertsolariek askotan salatu dute emakumeen kupoa betetze hutsagatik egon direla saio askotan. Zure kasuan kupoa bikoitza da: emakumea eta gune ez euskalduneko bertsolaria.

Hainbeste urte oholztan egin eta gero, uste dut bertsozale eta antolatzaile multzo batek ezagutzen nauela. Beraz, deitzen badidate nik egiten dudana gustatzen zaielako da. Dena den, badira oraindik ere neska bat behar dutela berbalizatzen dizutenak telefonoaren beste aldetik. Gero, argi daukat bilbotarra izateak, edo euskaldun berria izateak eraman nauela kupoa batzuk betetzera, baina era berean, baldintza horregatik beragatik ez dudala zenbait eremutan kantatu. Litekeena da nik ez izatea zenbait eskualdetan funtzionatzeko hizkuntzarik, baina hala den edo ez erakusteko aukerarik ere ez dide eman. Kupoak eman dizkit saio batzuk, baina kanporatu egin nau beste batzuetatik.

Zu hasi zinenetik hona, bertsoaren panorama zertan aldatu da, aldatu baldin bada?

Asko aldatu da, eta aldi berean ez da hainbeste aldatu. Emakumeen presentzia hor dago, eta egun, genero disidentek ere badira bertsolari. Horrek bertsolaritza beste leku baterantz darama. Guk oholtzara salto egin genuenean deserosotasun batzuk sortu ziren zenbait jenderen artean, eta orain, uste dut helburua gu ere deseroso sentiaraztea izan behar dela beste batzuentzat. Jakina, aurrera egin ahala erreakzioak sortuko dira. Bertsolaritzan ere badago aurrerapenaren kontra dagoen korronte erreakzionarioa. Gizartean gertatzen dena errepikatzen da gure artean, eta hor goaz borrokan.

Hainbat lekutatik iritsi den kritika da bertsolaritzan ideologia bat dela nagusi. Hori horrela dela uste duzu?

Egungo gizartean egoteko edo parte izateko modu bakarra balidatzen da, eta esango nuke, hor bai gailentzen dela ideologia bat: oso eskuinekoa. Gurearen moduko esparru batean, justu horren kontrako mugimendua izatea

deserosotasuna sortzen duena ez dut ulertzen. Eta gainera, ez da egia bertsoaritzan diskurtso bakarra dagoenik. Arazoa izango da, orain entzuten diren diskurtsoek hazkura sortzen dutela edo batzuk ez daudela eroso diskurtso horien parte sentituta.

Diskurtso horietara heltzeko bidea egin da. Zeu lehen baino erosoago sentitzen zara bertsotan?

Dudarik gabe! Ez da Kasualitatea, Izan Inurri... eta halako plazetan, esate baterako, askoz erosoago sentitzen naiz. Beste saioetan ere gozatu egiten dut, baina hor nire bertsiorik onena ematen dut, lasai egoten naiz, ez dut sentitzen nire bertsokideek epaitu egingo nautenik, publikoarekin konplizitate berezia sortzen da... halako saioetan dagoen giroak eta diskurtso aldaketak erosotasuna ekarri du niretzat edo guretzat. Ez ditzagun gauzak nahastu baina: askorentzat erosotasuna beti egon da. Eta orain, agian, gu eroso sentitzen garenean eremu eta gaietan deseroso sentitzen hasi direlako leporatzen digute gure gaietatik kanpo ezin kantatua.

Edozelan ere, diskurtsoaren garapena ona da guztiontzat: gure posizioa etengabe errebisatzera behartzen gaitu. Denok ari gara bidea egiten. Kontua da batzuk prest gaudela baldintza horietan ikasteko eta garatzeko eta beste batzuek ez daukatela gogorik haien lekutik mugitzeko.

Orain hasiko bazina bertsotan, egin duzun zer ez zenuke egingo?

Gaur egungo Oihanak gaur egungo mundutik erraz esan lezake zer ez lukeen egingo, baina 15 urteko Oihana hark, 1990eko hamarkadan, Adidas txandala jantziko luke berriz ere bertsotan ahalik eta ikusezinena izateko: orduan ezin izan zuelako besterik egin.

41 urte bete dituzula esan duzu: 18 zenituenetik kantatu duzu Bizkaiko txapelketan, ehundaka plaza egin dituzu, Euskal Herriko txapelketan ere kantatu duzu... emakume askoren kasuan bezala, ordea, emakumez edo feminismoaz hitz egiteko bakarrik deitzen dizute. Aitortza falta dagoela iruditzen zaizu?

Zenbat aldiz esan diguten lehenengo egiteko bertsotan ondo, eta gero hitz egiteko feminismoaz eta gure gauzez. Izan ere, gu beti ari gara, ustez, gure

gauzez hitz egiten. Baina guk egiten duguna ere bertsolaritza da, maiuskulaz. Hortik dator aitortza falta. Dena dago kanonarekin lotuta, eta kanona gizona da. Ez dezagun ahaztu biziara dizkiguten zenbait egoerek eraman gaituztela feminismoaz hitz egitera. Bertsolaritzan zehazki, eta kulturaren orokorrean, gero eta gutxiago interesatzen zait kanonari erabat lotuta dagoena.

Zer da zuri interesatzen zaizuna?

Interesatzen zaizkit emakume izatearren gurutzatzen nauten gauza guztiak, eta agian horregatik interesatzen zaizkit emakume bertsolariak. Adibidez, adinari lotutako kezak badituz: nolakoa izango da adineko emakume bertsolari baten bizitza, nola aldatuko dira gure arteko harremanak adinarekin... eta gero munduan gertatzen diren gatazka handi eta txikiekiko ardura ere badaukat.

Adina aipatu duzu. Gizon bertsolariak nola zahartu daitezkeen ikusi dugu, baina emakumeak plazan zahartzeaz ez dakigu ia ezer.

Askotan pentsatzen dut emakume adindu bat bertsotan nolakoa izango den. Ama izatearekin ere gertatu da, baina hor orain, erreferente asko zaudete oso desberdinak. Ama izateko eta bertsotan jarraitzeko modu bat baino gehiago erakutsi diguzue. Ereduak sortzen ari zarete datozen emakumeentzat eta hori izuga-

rria da. Adinarekin gauza bera gertatuko da. Gu baino apur bat nagusiagoak zaretenoi esker, ikusi dugu momentuz jarraitu daitekeela, baina goitik margen handia daukagu, eta ez dakigu hori nola beteko dugun. Niri, ez dakit ze erritmotan, baina gustatuko litzaidake adinean gora ere bertsotan jarraitzea, baina ezin dut irudikatu zein egitura edo ehunek eutsiko gaituen.

Nerea Elustondok azken Gipuzkoako txapelketako finalean bota zuen ilea urdindu arte jarraituko duela txapelketan. Aldarrikapen kutsua zuen agur horrek, ala?

Emakumeak orokorrean, adinarekin desagertu egiten dira edo ikusezin bihurtu. Ez da bertsolaritzan bakarrik gertatzen. Nerearen agurra hori apurtu zuen aldarrikapen bat eginez: hemen jarraituko dugu. Askok kostatzen zaigu halakoak esatea, ze batzuentzat egoteak eta irauteak ez dauka kosturik, baina beste batzuentzat irautea indar ariketa bat da. Eusteko modu bakarra kolektiboa izango da.

Emakume bertsolari asko daude, gaude edo zaudete 50 urtera hurbiltzen.

Kolektibo horretaz ari zara?

Oso garrantzitsua da gure arteko harre-

mana. Nik bertsotan jarraitzeko arrazoi indartsuena beste emakume bertsolariekin sortu dudana harremana da. Aurrera jarraitzeko modua hortik etorriko da.

Txapelketatik goiz samar erretiratu den jende asko dago. Bertso txapelketek ez al dute eliteko kirol txapelketen antza hartu zentzu horretan?

Txapelketa da pertsonak erretzeko makina.

Txapelketa bera, hura bizitzeko dugun modua edo txapelketak sortzen duen hori guztia da erretzen gaituena?

Dena. Azkenean, bere gauza on eta txarrekin txapelketa espektakulu bihurtu da. Jendearentzat ikuskizun erakargarria da, baina dituen arauak direnak dira, eta dira sistemak ipinitakoak. Eta sistemak badakigu nor saritu eta nor zigortzen duen. Horrek ekarri digu guri txapelketa bizitzeko modu bat. Ikasi beharko

genuke txapelketa beste era

batera jasaten, eta hori gu-

tako bakoitzaren lanketa

izango da, baina txapel-

ketaren bidea hilotzez

beteta dago. Funtzio

onak baditu, baina gor-

dina eta krudela da.

Ondo ateratzen denean

pozgarria da, baina da-

tuek esaten dute zortzi

bertsolari bakarrik iristen

direla finalera, beraz, beste guz-

tiek modu handiago edo txikiagoan

porrota bizi izango dute. Bidean gelditu

den jende horri txapelketak esan dio ez

dela besteak bezain ona eta hori injustua

izateaz gain, gezurra da. Txapelketa, zen-

tzu horretan, gezurra da.

Baina entzuleek gezur hori sinistu egiten dute.

Geuk eman diogu balio hori. Ez naiz inori kritika egiten ari, geure buruari baino. Han finalean gaudenean, sekulako dibak garelako pentsatzen dugu, eta ez da egia. Onartu behar dugu ez garelako inor baino gehiago, eta horra iritsi garelako kasualitatez, burugorriak garelako, eta injustua dela gu hor egotea eta beste batzuk ez.

Maiatzean hasi da sailkapen fasea, eta injustiziaz injustizia iritsiko da abenduaren 20ra. Zer espero duzue abenduaren 20ari begira?

Zintzoa izanda, han egotea kantatzen.

“”

‘Baboseoa’ jasan izan dut. Askotan sentitu dut erasoa bertsotan: gure gorputzari buruzko komentarioak, gurekin larrutan egiteko desioari buruzko bertsoak...

Abiapuntu ona da. Ze bertsolariek ez dute sekula aitortzen irabazi nahi dutenik nahiz eta lehian parte hartzen duten.

Nik han egon nahi dut. Aldi berean, badakit oso erraza dela han ez egotea ere, eta horrek beldurra ematen dit. Bidean ahalik eta gutxien sufritu nahi nuke.

Zure bizitzako borroka bakarra ez da bertsolaritzan egon. Biran egin diguzu zita gaur, proiektu honen parte aktiboa izan zara sorreratik. Erraza ote da Bilbon euskararentzat eta euskal kulturarentzat erreferentziatzeko lekuak sortzea?

Bira berau, esate baterako, une larrian dago. Diru laguntza publikoak jasotze-ari utziko diogu neurri handi batean, eta horrek guztia birpentsatzera derrigortu gaitu. Dena bertan behera uztea ere mahai gainean egon da, baina badirudi, proiektu honek aurrera jarraituko duela bihotz oneko jende militante asko dagoelako. Hala ere, neurri berria asmatu behar dugu proiektuarentzat. Birak Bilboko kulturagintzari ekarpen garrantzitsua egin dio zortzi urte hauetan, erreferentziatzeko leku bihurtu gara, eta horri eutsi egin nahi diogu.

Euskarari eta kulturari buruz hitz egiten ari garenean, ez dizu amorrua ematen beti borondatea, militantzia eta halako hitzak erabili behar izateak?

Handia. Euskal Herrian eta Bilbon korronte nagusia bat da, eta ez balu jende askoren indarrak presa lana egingo, korronte hori lasai-lasai nagusituko litzateke. Bilbon jende askoren militantziak sostengatzen du presa hori. Dena gelditzen da jendearen borondatearen, lanaren eta indarraren gain, baina beste gauza batzuetarako baldintza onak sortzen dituzte.

Dirutza bideratzen da gauza handientzat: museo handiak, jaialdi handiak ingelesezko izenekin... eta urte guztian irekita dauden proiektu txikiak itota zaudete.

Hala da. Beste adibide bat dira Bilboko auzoetako jaiak. Jasotzen duten diru-laguntza lotsagarria da. Oraindik indarra dute, jendeak egiten duen lan izugarriari esker. Bestela Bilboko auzoetako jaiak eta Aste Nagusia Heinekenen kaseta batzuk eta guregandik urrun bizi diren musika taldeen kontzertuak izango lirateke.

Korronte horren kontra joateak zenbat nekatzen du bat?

Izugarri! Baina aldi berean ez dakigu beste modu batean bizitzen.

Korronte nagusi horri orain turisten fluxua gehitu zaio. Zure moduko bilbotar batentzat zer da hori?

Bilbo gero eta gutxiago da leku bizigarria. Orain Alde Zaharrean gaude eta hemen, adibidez, komertzioa desagertu egin da, dena dago turistei begira, gaz-

teek ezin dute etxe bat alokatu... horri aurre egitea itsasoari ateak jartzearen antzeko zerbait da, baina Bilboko herri mugimendua eta auzoetako elkarteak ari gara ekinean. Latza da ikustea Bilbo izan zitekeela Tokio edo New York eta kafea ateratzen dizun tabernariak ez dakiela euskaraz, baina ingelesez bai. Gero eta gehiago gertatzen zaigu gure hirian arrotz sentitzea. Auzoetan giroa lasaia goa da, baina erdiko olio mantxa honi buelta ematea oso zaila da.

Euskaratik urrun bizi den gero eta jende gehiago ote dago gure inguruan?

Guka izeneko mugimendua aktibatu genuenean, esaten genuen Bilbo euskaldunak erdalduntzeko makina dela, baina hori ez da turismoarekin etorri, lehen ere hala zen. Bilbotarrok ezin dugu hirian euskaraz bizi instituzioetatik hasita: Bilbok ez dauka euskararen ordenantzarik. Horregatik dira Bira bezalako arnasgu-neak hain garrantzitsuak; komunitatea saretu eta indartu egiten dutelako. ●

Garenaz harro

EKAINAK 27 / 19:30, Erribera Kulturgunea
Film-laburren emanaldia (Zinegoak).

EKAINAK 28 / 19:30, Kontxa Etxeberria plaza
Mikra, zirku garaikide ikuskizuna. Berdinki konpainiaren eskutik genero rolen eta botere harremanen inguruko gogoeta.

Astigarragako Udala